

Αποταγή της ανάπτυξης, αλλά και της φαντασίας (Πρωτ. π. Θωμάς Βαμβίνης)

Categories : [ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ](#)

Date : 6 Ιουνίου, 2011

Μέσα στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και ειδικότερα της επαπειλούμενης ελληνικής χρεοκοπίας, κυκλοφορούν στην δημοσιογραφική και πολιτική αγορά απόψεις, αποκλίνουσες από την καθεστηκυία οικονομική τάξη, με νέες ορολογίες, που προσπαθούν να περιγράψουν την θεραπεία του προβλήματος χτυπώντας την ρίζα του.

Η ελληνική κυβέρνηση προσπαθεί νά πείση τούς δανειστές μας ότι τηρεί τό Μνημόνιο, τό οποίο σύμφωνα μέ τούς «αντιμνημονιακούς» βυθίζει τήν χώρα στήν ύφεση. Η αντιπολίτευση θέλει αναδιαπραγμάτευση τού Μνημονίου τονίζοντας ότι δέν μπορεί νά υπάρξει έξοδος από τήν κρίση χωρίς ανάπτυξη. Υπάρχουν όμως και κάποιοι άλλοι, στό περιθώριο τής πολιτικής ζωής, ανένταχτοι ακαδημαϊκοί και διανοητές, πού λένε ότι πρέπει νά αποκαθελώσουμε τό είδωλο τής ανάπτυξης, τό οποίο θεωρούν ότι είναι η αιτία τής σύγχρονης οικονομικής κρίσης και νά περάσουμε σέ έναν νέο τρόπο ζωής, σέ μία ζωή «λιτής αφθονίας», χωρίς στέρηση, αλλά και χωρίς άγχος γιά ανώφελη, μάταιη, ανάπτυξη.

Στήν εφημερίδα Καθημερινή (22.5.2011) δημοσιεύθηκε μιά ενδιαφέρουσα συνέντευξη τού Γάλλου καθηγητή Σέρζ Λατούς, ο οποίος συγκαταλέγει τόν εαυτό του στους «άθεους τής οικονομίας», η οποία (οικονομία) κατά τήν γνώμη του αποτελεί τήν πραγματική θρησκεία τής νεωτερικότητας. Η συνέντευξη τού Λατούς αρχίζει μέ τήν ακόλουθη δήλωση: «Τό ποτάμι τής κατανάλωσης ξεχείλισε, πλημμύρισε τά πάντα και τώρα αφήνει τόν βάλτο τής ύφεσης. Αφού οι κοινωνίες αρρώστησαν από υπερβολική ανάπτυξη τής οικονομίας, τώρα “σβήνουν” από τό σκάσιμο τής φούσκας. Μήπως ήρθε η ώρα νά σκεφτούμε τήν προοπτική τής αποανάπτυξης;».

Ο Σέρζ Λατούς είναι ομότιμος καθηγητής τού Πανεπιστημίου Paris-Sud (Ορσέ) και ειδικός στις οικονομικές και πολιτικές σχέσεις Βορρά-Νότου. Από τό 2002 έχει αφιερωθή στήν μελέτη τής απο-ανάπτυξης μέ αφετηρίες τής σκέψης του

χαρακτηριστικές απόψεις του Κ. Καστοριάδη. Τό 2008 κυκλοφόρησε στά ελληνικά τό βιβλίό του «Τό στοίχημα τής απο-ανάπτυξης». Αυτό ήταν καί τό θέμα ομιλίας του, πού πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στό Πολυτεχνείο τής Αθήνας, καί η οποία έδωσε τήν αφορμή γιά τήν συνέντευξη.

Θά αναφερθούμε σέ ορισμένες απόψεις του Λατούς, πού θεωρούμε ότι έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιά δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, γιατί ενώ είναι ουτοπικές -καί ο ίδιος γράφει γιά «ουτοπία τής αποανάπτυξης»- μιλούν όμως γιά τήν προτεραιότητα του ανθρώπου σέ σχέση μέ τούς δείκτες τής οικονομίας καί γιά μιά λιτή ζωή, η οποία όμως χαρακτηρίζεται από αφθονία σέ σχέση μέ τίς πραγματικές βιοτικές ανάγκες του ανθρώπου. Καί δεύτερον, γιατί φαίνεται μέσα στις πολύ ωραίες ανθρωποκεντρικές απόψεις του τό αδιέξοδο, η πνιγνή ατμόσφαιρα, πού δημιουργείται από τόν ανθρωποκεντρισμό, όταν απουσιάζη η θεολογική προοπτική του ανθρώπου καί αγνοήται η κοιμισμένη ή νεκρή νοερή ενέργειά του, πού υποκαθίσταται από τήν λογική καί τό φαντασιακό.

Ερμηνεύοντας ο Λατούς τήν σύγχρονη κρίση λέει: «Γιά πολλές δεκαετίες τό σύστημα μάς έλεγε ότι πρέπει νά δώσουμε τά πάντα γιά τήν ανάπτυξη, χωρίς νά ρωτάμε γιά τήν επόμενη μέρα. Ο πλανήτης όμως είναι πεπερασμένος, οι πηγές ενέργειας, τά φυσικά αποθέματα, θέλουν μιά άλλη διαχείριση». Μέ τήν βουλιμία τής διαρκούς ανάπτυξης οι πηγές ενέργειας του πεπερασμένου πλανήτη μας εξαντλούνται. Αυτό, όμως, είναι τό ένα κακό, τό οποίο συνδέεται στενά καί μέ τό οικολογικό πρόβλημα. Τό δεύτερο καί σημαντικότερο κακό είναι ότι ενώ εξαντλούνται τά φυσικά αποθέματα του πλανήτη εμείς μένουμε ανικανοποίητοι. Άλλοι λόγω φτώχιας καί άλλοι λόγω «αποικιοποίησης του φαντασιακού» μας από καταναλωτικά είδωλα. Η φαντασία μας έχει καταληφθή από τίς εικόνες καί τήν νοοτροπία του καταναλωτισμού. Έτσι, ενώ μπορεί νά έχουμε καί τά περιττά, θέλουμε κι άλλα.

Σύμφωνα μέ τόν Σ. Λατούς: «Η σύγχρονη τραγωδία συνίσταται στό ότι, ενώ βρισκόμαστε σέ μιά κοινωνία υπέρ-καταναλωτική, δέν μπορούμε νά καταναλώσουμε». Δέν μπορούμε νά καταναλώσουμε όλα όσα μάς κάνει νά επιθυμούμε η διαφήμιση, όσα εισάγει στην φαντασία μας, ως αναγκαία αγαθά, ο διαφημιστής. Ο Λατούς σημειώνει ότι «στή λογική τής λιτής αφθονίας», πού πρεσβεύει, «δέν υπάρχει στέρηση. Απεναντίας στή σημερινή κοινωνία πού στηρίζεται στην αγορά, ο δείκτης στέρησης είναι πάντα μεγαλύτερος από τόν δείκτη ικανοποίησης, γιατί μόνον έτσι δημιουργείται η ανάγκη τής κατανάλωσης. Η

διαφήμιση αναπαράγει τή στέρηση καί δημιουργεί νέες ανάγκες, πλαστές».

Έτσι, έχει χαθή από τίς απαιτήσεις μας τελείως τό μέτρο, μέ αποτέλεσμα στήν χρήση των υλικών αγαθών, στήν χρήση γενικά τού κόσμου «νά διαπράττεται ύβρις, μέ τήν αρχαιοελληνική έννοια τού όρου. Για πολλές δεκαετίες, η κυρίαρχη αρετή στόν οικονομικό κλάδο είναι η απληστία». Η «ουτοπία τής αποανάπτυξης» έχει στόχο τήν επανέυρεση τού μέτρου μέ τήν «επαναξιολόγηση», «επανεννοιολόγηση» καί «αναδόμηση» τής κοινωνίας στήν βάση νέων αξιών. «Αναδόμηση» όμως χρειάζεται καί ο άνθρωπος. Για νά ξαναβρούμε, λοιπόν, τό μέτρο, σύμφωνα μέ τόν Λατούς, χρειάζεται νά αλλάξουμε καί τόν άνθρωπο καί τήν κοινωνία. Είπε στήν συνέντευξή του: «Τό ζητούμενο σήμερα δέν είναι νά κατέχουμε περισσότερα, αλλά νά κατακτήσουμε τό εύ ζήν, όχι μέσω τής κατανάλωσης, αλλά μέσω κοινωνικών δικτύων υποστήριξης καί κάλυψης κοινωνικών αναγκών».

Μπορεί νά πή κανείς ότι ακούει από τόν Λατούς ένα απλό -τετριμμένο- κήρυγμα χριστιανικής ολιγάρκειας, εγκλωβισμένο όμως μέσα στίς οριζόντιες διαστάσεις τής ανθρώπινης ζωής. Μαζί μέ τήν ανάπτυξη φαίνεται νά αποτάσσεται ο Λατούς καί κάθε μεταφυσικό στοιχείο. Οικοδομεί τίς απόψεις του μέ βάση μαθήματα τού Κ. Καστοριάδη, στόν οποίο αναφέρθηκε πολλές φορές κατά τήν ομιλία του στό Πολυτεχνείο, παραθέτοντας μάλιστα αποσπάσματα από έργα του, όπως τό ακόλουθο, πού αφορά τήν «αποαποικιοποίηση τού φαντασιακού» μας: «Τό απαιτούμενο -κατά τόν Καστοριάδη- είναι μιά νέα φαντασιακή δημιουργία πού η σημασία της δέν μπορεί νά συγκριθή μέ τίποτε ανάλογο στό παρελθόν, μιά δημιουργία πού θά έβαζε στό κέντρο τής ζωής τού ανθρώπου σημασίες άλλες από τήν αύξηση τής παραγωγής καί τής κατανάλωσης, πού θά έθετε στόχους ζωής διαφορετικούς, για τούς οποίους οι άνθρωποι θά μπορούσαν νά πούν πώς αξίζουν τόν κόπο. (...) Αυτή είναι η κολοσσιαία δυσκολία πού πρέπει ν' αντιμετωπίσουμε. Θα έπρεπε νά θέλουμε μιά κοινωνία στήν οποία οι οικονομικές αξίες θά έχουν πάψει νά κατέχουν κεντρική (ή μοναδική) θέση, όπου η οικονομία θά έχη ξαναμπή στή θέση της, δηλαδή θά έχη γίνει ένα απλό μέσο τού ανθρώπινου βίου καί όχι ύστατος σκοπός, στήν οποία επομένως θά έχουμε παραιτηθή από αυτή τήν τρελή κούρσα πρός μιά συνεχώς αυξανόμενη κατανάλωση. Αυτό δέν είναι απλώς αναγκαίο για ν' αποφύγουμε τήν τελεσίδικη καταστροφή τού γήινου περιβάλλοντος. Είναι αναγκαίο κυρίως για νά βγούμε από τήν ψυχική καί ηθική εξαθλίωση των σύγχρονων ανθρώπων».

Για έναν Ορθόδοξο Χριστιανό τά παραπάνω είναι ένα απλό -καί ωραίο- ηθικολογικό

κήρυγμα, πού εντοπίζει πληγές, αλλά πού δέν προτείνει εφαρμόσιμες ρεαλιστικές θεραπευτικές μεθόδους. Ποιά πρέπει νά είναι αυτή η «νέα φαντασιακή δημιουργία»; Ποιές είναι οι νέες σημασίες πού πρέπει νά μπουν στό κέντρο τής ζωής τών ανθρώπων;

Βέβαια, τό τί θεωρείται «ψυχική καί ηθική εξαθλίωση τών σύγχρονων ανθρώπων» καί κατ' επέκταση ποιόί είναι οι στόχοι ζωής πού αρμόζουν στόν άνθρωπο, είναι κάτι πού σχετίζεται μέ τήν πνευματική ευαισθησία τού καθενός, μέ τήν πολιτισμική υποδομή του καί πρωτίστως μέ τήν πίστη του, μέ τήν θεολογία στήν οποία έδωσε τόν νού καί τήν καρδιά του, στήν οποία θεμελίωσε καί μέ τήν οποία νοηματοδότησε τήν ζωή του. Γιά τόν Λατούς καί τόν Καστοριάδη ο άνθρωπος είναι εγκλωβισμένος στίς «δημιουργίες τού φαντασιακού» του ή στίς απόψεις πού «αποίκισαν» τό φαντασιακό του. Είναι ο θνητός άνθρωπος πού θέλει νά ζήση καλά –«ανθρώπινα»– μέσα στήν θνητότητά του.

Γιά τόν Ορθόδοξο Χριστιανό, όμως, τό πρόταγμα δέν είναι οι νέες δημιουργίες τού φαντασιακού ή η ουτοπία τής αποανάπτυξης. Είναι η εμπειρία τής Ανάστασης, ο απεγκλωβισμός από θνητούς μάταιους λογισμούς καί απόψεις, η ατελεύτητη πορεία πρός τήν «ατέλεστη τελειότητα». Γι' αυτό, δέν χρειάζεται κάτι καινούργιο, πού «δέν μπορεί νά συγκριθή μέ τίποτε ανάλογο στό παρελθόν». Χρειάζεται νά ενεργοποιή διαρκώς τήν αποστολική καί πατερική επιταγή γιά αποταγή, όχι μόνον τής μάταιης ανάπτυξης, αλλά καί κάθε αποικισμού, όπως καί κάθε νέας δημιουργίας τού φαντασιακού μας, μαζί μέ τό ίδιο τό φαντασιακό μας, τό οποίο γίνεται «μολύβδινο τείχος» πού εμποδίζει τήν σχέση μας μέ τόν Θεό.

(Πηγή: "Εκκλησιαστική Παρέμβαση" Μάιος 2011)